

se bavi matičnim knjigama umrlih (izvor za proučavanje povijesti medicine) i vjenčanih (podaci o prezimenima tamošnjih stanovnika).

Leo Košuta u prilogu "Zdravstvene prilike u Ližnjanu od 1682. do 1948. godine" (135-154), na osnovi matičnih knjiga umrlih, raščlanjuje pojave epidemija, ukazuje na učestalost javljanja pojedinih bolesti, liječničku skrb te načine liječenja tijekom prošlosti.

"Istriotski govor Šišana" kao jedan od zadnjih ostataka predvenecijanskog romanskog sloja u Istri razmatra s jezičnog motrišta Barbara Buršić Giudici (155-162), dok Jelka Radauš Ribarić ukazuje na "Neke posebnosti narodne nošnje najjužnijeg dijela Istre" (163-172).

Na osnovi sjećanja kazivača Mira Francetić ukazuje na "Godišnje običaje Ližnjana uz liturgijsku godinu (u razdoblju između dvaju svjetskih ratova)" (173-180) te kao posebnost izdvaja procesije na Martinju i one u zavjetnoj crkvi Majke Božje od Kuj, koje su se sačuvala do danas.

Tipovi narodne glazbe na području Ližnjana tema su rada Renata Pernića ("Glazbeni folklor općine Ližnjan", 181-187), dok se Viktor Božac bavi "Toponimijom katastarske općine Ližnjan" (189-208) te u svojem radu donosi abecednim redom makro i mikro nazivlje katastarske općine Ližnjan uz oznaku smještaja, objašnjenje značenja mjesta i njegovo podrijetlo.

U sklopu proučavanja istarske ornitonomije Goran Filipi predstavlja "Ližnjansko pučko nazivlje za ptice" (209-216), a Romano Božac "Gljive Ližnjana i južne Istre" (217-221).

"Valorizacija prirodnih i drugih uvjeta općine Ližnjan kao osnova za razvitak turizma" tema su raščlambe Ljiljane Vojnić (223-235). Autorica na osnovi provedene analize ističe kako je općina Ližnjan jedina obalna općina u Istri koja do danas nije uspjela turistički valorizirati svoj priobalni položaj i druge prirodne i društvene resurse.

Zbornik završava radom Alide Perkov "Perspektive gospodarskog razvoja općine Ližnjan" (237-245) u kojem se ističe kako su poljoprivreda, ribarstvo i turizam, u međusobnom dopunjavanju i međuzavisnosti, temeljne okosnice budućeg gospodarskog napretka ovoga kraja.

Na kraju Zbornika nalazi se "Foto zapis sa znanstvenoga skupa" (247-250).

Može se zaključiti kako je Ližnjanski zbornik, kao jedna u nizu konceptijski sličnih monografija o istarskim mikroregijama (Marčanski i Lindarski zbornik) vrijedan prilog cjelovitom upoznavanju i vrednovanju povijesne i kulturne baštine Ližnjana i njegove okolice. Ližnjanski zbornik, kao uostalom i prethodno navedena monografska djela, ujedno su i zanimljiv primjer i model za proučavanje drugih, nerijetko nepravedno zaboravljenih i zanemarenih hrvatskih mikroregija.

Lovorka Čoralčić

LORRAINE M. LEES, *Keeping Tito afloat, The United States, Yugoslavia, and the Cold War*

The Pennsylvania State University Press,
University Park, Pennsylvania, 1997., 246.

Lorraine M. Lees izvanredni je profesor povijesti na uglednom *Old Dominion University*. Krajem 1970' radila je kao povjesničarka u State Departmentu (*Office of the Historian at the Department of State*) kao jedna od urednica 26. i 27. sveska *Foreign Relations of the United States 1955-1957*. Već više desetljeća ministarstvo vanjskih poslova SAD-a izdaje izbor dokumenata koji pokazuju kakvu je politiku Washington vodio prema nizu zemalja. Jugoslavija je jedina europska socijalistička država koja je u toj ediciji obrađena u zasebnim cjelinama, za razliku od, primjerice, Rumunjske ili Čehoslovačke.

Vanjskopolitičke odnose Sjedinjenih Država i Titove Jugoslavije autorica je proučavala više od dvadeset godina. Brojne dobivene stipendije i niz uglednih pojedinaca i institucija s kojima je razgovarala i surađivala radeći na ovoj temi, lako bi mogli navesti na zaključak da je knjiga Leesove "Kee-

ping Tito Afloat” prvorazredni historiografski doprinos. Međutim, ovaj rad, čijem podnaslovu nedostaje vremenska odrednica razdoblja koje obrađuje, a to nije Hladni rat, već samo vrijeme **Trumanove** i veći dio **Eisenhowerove** administracije, teško bi se mogla tako opisati. U knjizi su detaljnije obrađena zbivanja od 1945. pa do 1958. godine, dok je vrijeme do 1960. tek naznačeno. Zbog čega su zbivanja s kraja pedesetih, za koje su izvori objavljeni još 1993., jedva uvrštena u ovu knjigu, nije objašnjeno.

Tijekom višegodišnjeg studiranja odnosa Jugoslavije i Sjedinjenih Država dr. Lees se susretala s nekim od protagonista opisanih događaja. Više od pet godina nakon raspada zemlje o kojoj piše, autorica je mogla biti određenija kod zahvaljivanja brojnim “jugoslavenskim znanstvenicima” s kojima je izmjenjivala saznanja o ovoj problematici. Tu autorica kao da slijedi Trumanovu i Eisenhowerovu administraciju, koje nisu uzimale u obzir pojedine republike, već samo Federaciju. Komunistizam u Jugoslaviji, pisao je 1947. **John M. Cabot**, otpravnik poslova američkog veleposlanstva, nije političko uvjerenje, doktrina, već vjera, koja je međunacionalne tenzije nastojala ublažiti ili anulirati zamjenjujući ih klasnom borbom. Autorica je za one koji ne poznaju bivšu Jugoslaviju navesti čiji je prelat bio kardinal **Stepinac**, ili objasniti razliku između **Hitlerovih** dragovoljnih saveznika (*willful collaborators*) u bivšoj Jugoslaviji i onih koji su bili obstrukcionista i “nevin” saveznici, kako je Amerika, piše Leesova, vidjela rojaliste i četnike **Draže Mihailovića**.

Lorraine Lees gotovo u potpunosti slijedi dokumente tiskane u zbirkama *Foreign Relations of the United States*, ne trudeći se posebno drugim izvorima i već objavljenom literaturom upotpunjavati dijelove koje su tamo neobrađeni. Primjerice, za 1955. *Foreign Relations* donose 31 dokument, a 1959. tek 14. Za 1956. od 26 tiskanih dokumenata čak 12 stranica još uvijek nije dostupno javnosti. Slijediti isključivo ove dokumente ne samo da ne može ponuditi potpun uvid u diplomatske odnose i politička zbivanja SAD-a i Jugoslavije, već, zbog neuvrštavanja pojedinih dokumenata, može stvoriti dojam da poneka pitanja Amerikance uopće nisu zanimala. Leesova je, dapače, i sama vršila izbor, preskačući poneke probleme. To bi bio manji problem, da su obrađene teme, kao, primjerice, pitanje katoličke oporbe bilo kakvoj pomoći Titu u Sjedinjenim Državama, stavljene u kontekst i objašnjene. Služenje isključivo literaturom na engleskom jeziku i nerazjašnjavanje onoga što je, nakon prekida sa **Staljinom**, Jugoslaviju činilo posebnom među komunističkim zemljama u Europi, neupućenom bi teško moglo pojasniti što se je tamo zapravo događalo. Iako je knjiga doduše pokazala Titovu sposobnost oduprijeti se američkim koncepcijama, gotovo da nikakve istine nema u riječima jednog od recenzenata, **Wilsona D. Miscamblea**, da je knjiga ponudila dragocjen uvid (*valuable insight*) u Brozovu politiku. Knjiga Leesove uopće ne kaže tko je, uz **Josipa Broza**, u Jugoslaviji donosio odluke, ne govori o samoupravljanju, pretvaranju Komunističke partije u Savez komunista, pokušajima reformi, položaju vjerskih zajednica, Titovim putovanjima u azijske i afričke zemlje itd. Bleiburg se uopće ne spominje, ne govori se o Titovim ambicijama u jugoistočnoj Europi, snazi Jugoslavenske Armije i važnosti jugoslavenskog geostrateškog položaja, Golom otoku i sudbini “Kominformovaca”, a Titove se neutralističke ambicije, počinju spominjati bez ikakvog prethodnog objašnjenja i geneze.

Ako su Leesovoj zbog nepoznavanja jezika naroda bivše Jugoslavije brojni članci i knjige o ovoj razdoblju ostali nedostupni, mogla se je detaljnije poslužiti nekima od odličnih prikaza objavljenima na engleskom jeziku prije nekoliko godina ili nekoliko desetljeća (kao **Johna R. Lampea**, **H. W. Brandsa** i sl.). Mnoge od tih knjiga su joj poznate, ali je nejasno zašto ih nije više konzultirala? Kako je mogla pisati o sukobu **Staljina** i Tita i uopće ne navesti knjige **Ive Banca** o tome razdoblju? Radovi **Vladimira Dedijera**, koje su među rijetkim prevedenim knjigama jugoslavenskih publicista o poslijeratnoj Jugoslaviji, teško bi mogli izdržati ozbiljnije kritičko preispitivanje. I hrvatska historiografija za ovakve propuste snosi značajan dio odgovornosti. Zbog svoje malene produkcije i neprovođenja sintetskih radova na svjetske jezike i dalje se suočavamo s poluistinitim interpretacijama koje su više posljedica inercije, a manje nečije zloće. Čini se da je 1988. godine objavljena knjiga “*Jugoslavija u Hladnom ratu*” dr. **Darka Bekića** još uvijek najbolja i najiscrpnija analiza vanjsko-političkih odnosa Tita sa zapadnim državama i Sovjetskim Savezom od 1948. do 1955. godine. Prema “*Keeping Tito Afloat*”, radi se gotovo o remek-djelu.

Utjecaj javnog mnijenja i Kongresa na Administraciju i odnos State Departmenta i Bijele kuće prema osoblju veleposlanstava na terenu, čine čarobni trokut vanjske politike SAD-a, kao i svake

demokratske zemlje. Pažljivo iščitavanje knjige *“Keeping Tito Afloat”* nude neke odgovore o temi i vremenu koje problematizira, ali i o vremenu koje mu je prethodilo i slijedilo ga. Autorica je građu izložila u šest poglavlja (1945.-1947., The Most Loyal Satellite, 1948-1949, A Loyal and Cooperative Attitude, 1950-1952, A Question of Military Ties, 1953-1955, The “Rollback” of Soviet Power, 1956-1957, “...our Best Friend in the US”, 1958-1960, The Wedge Strategy Assessed) i zaključnom izlaganju.

William Patterson, ne posebno nadareni prvi poslijeratni veleposlanik SAD-a u Beogradu, glavni je jugoslavenski grad za vrijeme svojeg mandata uspoređivao s nekim od sovjetskih republičkih središta u kojemu misiju treba ukinuti. Njegova obitelj ostaje u Švicarskoj, a Tito hapšenje službenika veleposlanstva koji su navodno špijunirali za Amerikance i kasniji sudski proces, pretvara u predstavu. Pattersonov zamjenik **John Cabot** u vlastiti je dnevnik govoreći o zemlji u kojoj je akreditiran unio da: *“Nothing really makes sense - but then, nothing ever does here.”* Titova je administracija bila arogantna i razumljiva je samo silu. Cabot je savjetovao da su uzaludni svi prosvjedi Beogradu, ako iza njih neće slijediti stvarna akcija. Nerješeno pitanje Trsta, pomoć grčkoj komunističkoj gerili se nastavlja, gorljivost u slijedenju sovjetskih metoda i neprijateljski stav vlasti u Beogradu prema svemu što je dolazilo sa Zapada, tražili su jasni odgovor. Trumanova doktrina i strategija zaprečavanja (*containment strategy*), glavne smjernice vanjske politike SAD-a, koje je inicirao šef Odjela za političko planiranje **Georg Kennan** (za vrijeme predsjednikovanja **John F. Kennedyja** i sam bio veleposlanik u Jugoslaviji) svoju su najjasniju primjenu trebale dobiti upravo na primjeru Tita.

Nakon izbacivanja iz Kominforma u ljeto 1948. Jugoslavija je u samo nekoliko godina od najodanijeg sovjetskog satelita postala - američki komunistički saveznik, kako joj se jedno vrijeme tepalo. Sjedinjene su Države tako obilno pomagale Jugoslaviju i u isto vrijeme ratovale protiv komunističke Sjeverne Koreje. U strategiji “raskoljavanja” komunističkih zemalja jugoslavenski je primjer bio ujedno najveći američki uspjeh i promašaj. Krajnji je cilj zapadnih zemalja bio privući Jugoslaviju na Zapad. Kada se vidjelo da je takav razvoj malo izvjestan, Washington se ipak nije previše žestio zbog velike pomoći od koje je Broz imao najviše koristi.

Sam je državni tajnik (1952.-1959.) **John Foster Dulles**, najžešći bojovnik Hladnoga rata, po riječima **Lea Matosa**, Titovog predstavnika u Washingtonu sredinom 1950', bio najbolji jugoslavenski prijatelj u Sjedinjenim Državama. Tito je Dullesa očarao gostoljubivošću i atmosferom prilikom posjete Brijunima 1955. Naravno, oko stvarne prirode jugoslavenskog režima i njegovog vođe nije bilo velikih dvojbi. Iako su se Eisenhower i Dulles u početku nadali da će velika ulaganja u Jugoslaviju dovesti do Titovog priklanjanja Zapadu i možda čak priključenja NATO-u, Broz je ostao komunist najtvrdog kova. Sujeta, tvrdoglavost i neovisnost koja je dovela do raskida sa Staljinom 1948. sada je SAD-u smetala, jer Broz je spremno i bez skrupula koristio sve prednosti novonastale situacije, ostavši nevoljan činiti velike ustupke.

Prednosti su za SAD, unatoč svemu, bile veće od troškova. Za pomoć se, doduše, trebalo izboriti u Kongresu, uglavnom izuzetno negativno raspoloženom prema Beogradu. Međutim, dok je Jugoslavija postojala izvan blokova, dok je njezin gospodarski razvoj bio brz, Tito je bio izložak koji je Sovjetima smetao, a političare u satelitskim zemljama inspirirao. Nacionalni komunizam svakako je bio korak u “pravom” smjeru i trebalo ga je podržavati. U politici se *raskoljavanja (Wedge Strategy)* socijalističkih država Jugoslavija uklopila samoinicijativnim prekidom s Moskvom, pa je i njezina načela “provodila” samo ukoliko je to njoj odgovaralo. Kada se napokon vidjelo da se Titov režim neće promijeniti, a organizirane oporbe ionako nije bilo, zadržavanje je postojećeg stanja jedini logični i najpoželjniji izbor. Liberalizacija je bila poželjna, klin se nastojao zabijati između pro-zapadnih i konzervativnih političara, ali tako da se ne ugrozi stabilnost Titovog režima.

Nakon približavanja Sovjetskom Savezu 1955.g. dolazi do posjete visoke sovjetske delegacije na čelu s **Hruščovom** “na noge” Josipu Brozu. Bio je to znak kajanja, a dotadašnji je sovjetski ideološki protivnik dobio za pravo, što je potvrđeno i tekstom Beogradske deklaracije, koja je priznavala različite puteve u socijalizam, a Tita pretvorilo u pobjednika hladnoratovske bitke. Sovjetski su sateliti dobili nadu da će i njima biti dozvoljen sličan put.

Tomu nasuprot, Moskva je očekivala da će se Tito sada bez ostatka prikloniti Sovjetskom Savezu, dok su SAD, tijekom revolucionarnih događaja u Mađarskoj 1956. bile prisiljene javno pokazati da ne žele nikakve revolucionarne, već postupne, promjene, ma kakva da je bila retorika Eisenhowe-

rove administracije. Zbog Mađarske SAD nisu bile spremne zaratiti sa Sovjetima. Isto tako slučaj kardinala Stepinca i nepoštovanje ljudskih prava u Jugoslaviji bilo je drugorazredno pitanje u odnosu na koristi od titoističkog režima.

Iza Hruščovljeve posjete Beogradu odnosi s Moskvom su poput yo-yoa. Uspone i padove s Istokom slijedile su slične oscilacije na relaciji Washington-Beograd. Kako je Tito odbijao pokloniti se ijednoj strani, a bio je opsjednut velikom ulogom na globalnoj političkoj sceni, pronašao ju je u aktivnoj neutralnosti. O pripremama za konferenciju nesvrstanih i "trećem putu" u knjizi Lorraine M. Lees se gotovo uopće ne govori. Nesvrstanost je ipak bila logički vrhunac ove etape u razvoju male zemlje, ambicioznog lidera, čiji je geostrateški položaj u hladnoratovskom razdoblju dobio na važnosti.

Unatoč brojnim manjkavostima, Lorraine M. Lees ipak je uspjela naglasiti neke konstante u kreiranju vanjske politike Sjedinjenih Američkih Država prema Titovoj Federaciji. Nakon poplave brzo proizvedenih radova koji su govorili o raspadu i ratu u bivšoj Jugoslaviji, knjige ovakvog, mimoskopskijeg, usmjerenja su dobro došle.

Tvrtko Jakovina

S. P. HUNTINGTON: Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka

Zagreb, 1997

Knjiga autora Samuela P. Huntingtona "Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka" zasigurno bi mogla ponijeti epitet knjige godine, s obzirom na lavinu reakcija koju je pokrenula za sobom kako kod nas, tako i u svijetu. Kao što je to točno primijetio A. Milardović, u predgovoru hrvatskome izdanju, u javnosti je došlo do "pravog sukoba glede sukoba civilizacija". Dok je s jedne strane knjiga proglašena "potpunom stupidarijom" (A. Finkelkraut), "spekulativnom panoramom konflikata" (W. von Bredow), te djelom koje je prihvatljivo samo islamofobičnim intelektualcima koji rat u Bosni tumače kao sukob civilizacija (R. Mahmutćehajić), s druge strane ona je dobila epitet "jedne od najvažnijih knjiga koje su se pojavile od okončanja hladnog rata" (H. Kissinger).

Ono što knjizi daje na težini, naravno, osim stavova koji se u njoj iznose, zasigurno je i ugled samog autora. Naime, Samuel P. Huntington, kojeg H. Kissinger smatra "najminentnijim politologom Zapada", profesor je politologije na Sveučilištu Harvard i direktor J. M. Olin Instituta za strategijska istraživanja, i kao takav osoba čiji se stavovi i viđenja gledaju pod dvostrukim povećalom i prihvaćaju kao odraz stajališta dijela američke politike.

Knjiga "Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka" predstavlja, kako to i sam autor navodi u predgovoru, "pokušaj davanja potpunijeg, dubljeg i bolje dokumentiranog odgovora" na pitanje koje je postavio u članku "Sukob civilizacija?" objavljenom 1993. g. u časopisu "Foreign Affairs".

Knjiga koju je autor zamislio kao "interpretaciju razvoja globalnih politika nakon hladnog rata" (30) u svojih pet dijelova razrađuje tezu, a ona glasi "da kultura i kulturni identiteti, koji su u svom najuopćenijem obliku civilizacijski identiteti, uobličuju uzorke kohezije, raspada i sukoba u svijetu poslije hladnog rata." (36)

"Prvi put u povijesti, svjetska je politika i višepolarna i višecivilizacijska; modernizacija se razlikuje od pozapadnjačenja i ne dovodi ni do univerzalne civilizacije u bilo kojem značajnijem smislu niti do pozapadnjačenja nezapadnjačkih društava." (36)

S otkrićem Amerike 1492. i kolonijalnim osvajanjima europskih velesila koja su potom uslijedila i koja su svojoj vlasti podvrgnula ogromna područja prekomorskih zemalja, možemo govoriti o postepenom razvoju svjetske politike. Otada pa sve do pred kraj 20. st., svjetska je politika bila pod kontrolom zemalja zapadne civilizacije. Bilo da se radilo o Španjolskoj ili Portugalu, Francuskoj ili

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJESTINST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RAD OVI 31

ZAGREB 1998.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Matićka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica

Iva Makvić

Prijevod sažetaka

Marina Denona-Krsnik

Kompjutorski slog i prijelom

DENONA d.o.o., Garićgradska 6, Zagreb

Tisak

KRATIS, Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u travnju 1999. godine

Naklada

300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 31

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. - Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1998.

– 340 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X